

5. Гриценко М. І. Вивчення електрооптичних властивостей рідких кристалів у розділах “Термодинаміка” та “Оптика” курсу загальної фізики вищої школи / Гриценко М. І., Кучеев С. І., Пустовий О. М. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – Випуск 31. – Чернігів, 2007. – С. 66-71.
6. Гриценко М. І. Дослідження перебігу фазових переходів у рідких кристалах за зміною їх текстур / Гриценко М. І., Кучеев С. І., Пустовий О. М. // Наукові записки НПУ імені М. П. Драгоманова. – Випуск XXI. – К., 2004.
7. Фізичний практикум : ч. 2 / під заг. ред. Душенко В. П. – К. : Вища школа, 1984.
8. Практикум по фізиці / Кортнев А. В., Рублев Ю. В., Куценко А. Н. – М. : Высшая школа, 1961.
9. Психологія / под ред. Г. С. Костюка. – Київ: Рад. шк., 1968.
10. Зимняя И. А. Педагогическая психология. – М. : Логос, 1999.
11. Максименко С. Д. Общая психология. – К. : Ваклер, 1999.

Пустовий О. Н. Значение современных научных достижений в формировании научного мировосприятия будущих учителей физики.

В статье показано значение современных научных достижений в формировании научного мировосприятия будущих учителей физики. На примере современных научных достижений, объяснены методики научных поисков, мотивов и методов, благодаря которым ученые пришли к ним. Усвоение методики научного поиска дает возможность более глубоко осмыслить содержание науки и сформировать творческие качества будущих учителей физики.

Ключевые слова: титановые сплавы, композиты, нанотехнологии, графен, нанотрубки, мезофаза, ориентационный порядок, нематический жидкий кристалл, домены Капустина-Вильямса.

Pustovyj O. N. Value of modern scientific achievements in formation scientific attitude the future teachers of physics.

In article value of modern scientific achievements in formation of scientific attitude of the future teachers of physics is shown. On an example of modern scientific achievements, techniques of scientific searches, motives and methods thanks to which scientists have come to them are explained. Mastering of a technique of scientific search gives the chance to comprehend more deeply the maintenance of a science and to generate creative qualities of the future teachers of physics.

Keywords: titanic alloys, compos, nanotekhnologii, grafen, nanotrubki, mezofaza, orientation order, nematic, domains of Kapustina-Vilyamsa.

Радченко В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛАДОВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ

У статті розглядається проблема якості економічної освіти в університетах України в органічному зв'язку з розвитком економічної теорії. Підвищення якості економічної освіти в умовах сучасної України передбачає подолання панування ідей ліберальної доктрини як в економічній теорії, так і в самій освіті, обґрунтування моделі соціально-економічного розвитку, в якій належним чином буде представлена регулююча роль держави.

Ключові слова: якість економічної освіти, критерії якості освіти, методологічна складова якості економічної освіти, економічна наука.

Сучасні світові трансформації вносять глибокі якісні зміни у всі сторони суспільних відносин країн, соціально-економічного способу їх життя і розвитку. Панівним і провідним становиться постіндустріальне суспільство. Економічне зростання за таких умов здійснюється на основі інноваційних технологій, які являються згустком

найпередовіших досягнень світової науки і практики. Одночасно має розв'язуватися надзвичайно гостра проблема сьогодення – захист і збереження довкілля, природи. Йдеться про екологічну проблему. Тому категорією, що виражає **сучасну якість** економічного зростання, є “*стале економічне зростання*” (об'єднує високі показники розвитку економіки, забезпечення оптимальних розмірів споживання людей та таке використання природних ресурсів, яке не зашкоджує законам природи, довкіллю).

Таке зростання не є всеохоплюючим у світовому господарстві, а в місцях свого зосередження (розвинуті країни світу) забезпечується з певними особливостями. Проте найголовнішими його умовами завжди є, по-перше, розвиток людського фактора на основі науки та освіти і, по-друге, впровадження інноваційної моделі розвитку (і, зокрема, відповідного господарського механізму).

В Україні досить проблематичним є перехід на траєкторію сталого економічного зростання. Наша країна ще не досягла рівня 1990 р. у зв'язку з глибокими потрясіннями перехідного періоду, а на кінець 2009 р. виробляла лише 63,3 % ВВП власного рівня 1990 року [1, 13]. Проте обнадійливим є той широкоформатний підхід до розвитку нашого суспільства, який проголошений і здійснюється нині. Програма економічних реформ на 2010-2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” і стратегія розвитку країни до 2020 року передбачають *модернізацію економіки* на основі всебічного використання промислово-індустріального і наукового потенціалу, потужного людського капіталу, яким володіє наша країна, рідкісних ресурсів (чорноземів, природних копалин) [2].

У розв'язанні найсуттєвіших стратегічних завдань модернізації нашого суспільства *особлива роль* відводиться економічній науці та економічній освіті. Ми робимо акцент на словах “*особлива роль*”. Справа в тому, що у створенні потужного людського капіталу економічні знання відіграють багатовекторну роль. Насамперед, це всебічне обґрунтування шляхів зниження затрат ресурсів на основі економічного вибору альтернативних варіантів і розрахунку впровадження найбільш ефективних норм капіталозатрат, працезатрат, матеріалозатрат. Такими знаннями не може не володіти кадровий склад виробництва, як і кожен учасник виробничого процесу. Однак економічні знання відіграють ще і велику мобілізуючу роль в організації людського капіталу аж до створення міцного наукового підґрунтя організації людського життя, спрямуванні суспільства на той чи інший шлях розвитку, впровадженні тієї чи іншої соціально-економічної моделі.

Провідну роль у формуванні людського капіталу, а, отже, і розвитку людського фактора, відіграє університетська освіта і педагогічна, зокрема. Саме педагогічні університети ведуть масову підготовку тих фахівців (вчителів), які формують знанневу базу та компетентність у молодого покоління. Сьогоднішні учні – це завтрашні працівники різноманітних сфер суспільного виробництва, спеціалісти-економісти, інженери, менеджери, діячі науки і культури, політики тощо. Тому досягнення високої якості економічної освіти в педагогічних університетах (як і в класичних та ін.) – це початкова сходинка у формуванні інноваційно спрямованого людського фактора, а, отже, і розв'язання всіх інших завдань з модернізації нашої економіки, впровадження інноваційної моделі розвитку та досягнення сталого економічного зростання.

Метою статті є з'ясування методологічних підходів до визначення складових високої якості економічної освіти в університетах. Ці питання були частково розглянуті нами ще у 2008 році [3, 248-253]. Ми виходимо з того, що *якість освіти* – це результативна категорія (показник) її функціонування. Тому і забезпечується вона у всіх її функціональних ланках. Управління якістю вищої освіти (отже, і педагогічної) має охопити всі ці ланки. А це означає, що в країні має діяти *функціональна система управління якістю вищої освіти*, яка включає три рівні: макрорівень (загальнодержавний), мезорівень (галузевий) та мікрорівень (навчальний заклад), органічно пов'язується із

діяльністю середніх навчальних закладів (загальноосвітньою школою) та ринком праці.

Особливого значення набуває проблема *критеріїв якості економічної освіти*. Ми виходимо з того, що існує ряд таких критеріїв. По-перше, критерії, пов'язані з мірою опанування тими, хто навчається, об'єктивної економічної дійсності, економічних законів, категорій, практики; по-друге, критерії опанування принципів науки, механізмів використання знань на практиці (формування умінь, навичок, компетентностей); по-третє, критерії впливу економічної освіти на формування особистості; по-четверте, критерії здатності економічної освіти забезпечувати високий рівень розвитку вітчизняної економіки, науки і культури, а також конкурентоспроможність нашої країни у світовому господарстві; по-п'яте, критерії, що виражають роль освіти у зростанні життєвого рівня народу; по-шосте, критерії, що виражають вклад економічної освіти у розв'язання проблеми ресурсів.

Якісна освіта для сучасної України – це та, яка здатна забезпечувати розв'язання саме завдань сьогодення, а в кінцевому рахунку, піднесення країни до високорозвинутих країн світу. “Україна, – підкреслив Президент України В. Ф. Янукович, – сильна та амбітна держава. Настав час проявити український характер, довести і собі, і світові, що Україна – це країна-лідер” [2].

Враховуючи сучасні умови до якості освіти в Україні, важливо визначити чіткі цілі та завдання в кожній ланці управління освітнім процесом саме з позиції цих вимог. Економічна освіта в університетах не є винятком. Проте забезпечення високої її якості в сучасних умовах потребує розв'язання не стільки *сумо* власних питань організації освіти, скільки *методології економічної теорії*, глибини пізнання змісту самої науки та особливостей (відмінностей) ефективного втілення різноманітних моделей суспільного життя в окремих країнах. Якщо економічні знання, що формуються в освітньому процесі, не виражають істинність явищ та економічної практики, такі знання не сформуєть якісну економічну освіту та якісний людський фактор (в частині економічної підготовки). Життя переконує, що саме розвиток економічної науки є найголовнішою **методологічною складовою** якісної економічної освіти. Пригадаймо “новий курс” американського президента Ф. Рузвельта, розвиток Німеччини після закінчення II світової війни (курс Л. Ерхарда), “японське економічне чудо”, в нинішніх умовах динамічний розвиток Китаю та ін. В усіх цих країнах економічна політика ґрунтувалася на економічній науці (освіті), що виражала істинність пізнання суспільних процесів і стратегічних потреб країн, зокрема.

Очевидно, що якісна економічна освіта потребує глибоких наукових досліджень. Врахування наукової складової – це найперша методологічна передумова якісної економічної освіти.

Однак наукове пізнання сьогоденішнього економічного світу та господарського життя на Планеті знаходиться в досить складному стані, не дивлячись на те, що початки економічної науки формувалися ще понад 2 тис. років, а з 17 століття розвивається уже системна економічна наука (А. Монкретьєн, “Трактат політичної економії”, 1615 р.), виокремлюється її предмет як предмет політичної економії, зміст якої А. Монкретьєн вбачав у мистецтві державного управління господарством. З того часу відбулася глибока диференціація економічної науки, що засвідчило, з одного боку, про неймовірне ускладнення та урізноманітнення економічного життя з розвитком ринкового, ринково-капіталістичного господарства, а, з іншого боку, про відповідне розширення та поглиблення знань про економічний розвиток на всіх історичних етапах людського буття.

Розширення та забезпечення змісту економічної науки, безумовно, є її прогресом. Проте, з іншого боку, виникає і те, що починає цю науку *зненауковлювати* і перетворювати у засіб досягнення приватних цілей окремих соціальних груп (олігархів) чи окремих країн – країн – монополістів тощо. Суть в тому, що виникнення тих чи інших економічних шкіл, концепцій завжди має під собою певну об'єктивну основу у самому

економічному базисі. Проте, з іншого боку, ці школи та концепції з різною глибиною відображають та узагальнюють економічні потреби та інтереси людей. Так, класична школа, вершиною якої стали А. Сміт та Д. Рікардо, дійсно науково відобразила прогрес суспільств, які ставали на капіталістичний шлях розвитку, чого не скажеш про теорію трьох факторів французького економіста Ж. Б. Сея (1767-1832), згідно з якою джерелами багатства є не лише праця, а й земля та капітал (за Сеєм – засоби виробництва). Маржиналізм обґрунтовує рух капіталів і формування цін на основі граничної корисності (граничної продуктивності), отже, з позиції верховенства ринку, а не виробництва, технічного прогресу та ін. Наукова обмеженість маржиналізму уже давно і добре аргументована в науці [4]. Можна назвати і ряд інших теорій (концепцій), обґрунтування яких опирається на певні групові інтереси чи *власне* бачення людей. Наприклад, теорія прибутку В. Сеніора, раціоналістична теорія грошей та ін.

Значним фактором, що ускладнює сьогодні досягнення дійсно наукових висновків економічного аналізу суспільств є складність процесу пізнання. Цей фактор діяв і раніше. Але з другої половини ХХ століття в світі розгорнулися в результаті науково-технічної революції та дій інших сил такі процеси, які порушили встановлені причинно-наслідкові зв'язки в економіці, прискорили ритм суспільного життя, посилити вплив стихійності і розширили її сферу, породили явище глобалізації, загострили вкрай світогосподарські протиріччя і боротьбу за сфери впливу і ресурси. За таких умов не тільки появляється потреба в нових політекономічних дослідженнях (нових концепціях), а і виникає таке явище як нова інтерпретація вже існуючих наукових положень, концепцій та шкіл, розширення (чи звуження) сфери їхнього впливу через економічну політику держав, насильницьке нав'язування певних правил економічного життя чи навіть моделей розвитку окремим країнам. Все це призводить до методологічної і змістовної невизначеності економічної освіти в країні і, звичайно ж, негативно позначається на її якості, а отже, і на якості людського фактора та економічної політики держави.

В сьогоднішніх умовах країнам світу інтенсивно нав'язується ліберальна модель розвитку. На її принципах створена Світова організація торгівлі (СОТ). Провідником цієї моделі є МВФ, Світовий банк, інші міжнародні організації та об'єднання. Хоча добре відомо, що сучасне суспільне виробництво, продовольча та економічна проблеми, проблеми бідності, епіdemій, ресурсний голод та ін. вимагають свідомого державного впливу (регулювання). Ринкові механізми регулювання виробництва, розподілу і споживання мають поєднуватися з методами свідомо спрямованої дії, які здійснює від імені суспільства держава. Складність такого поєднання існує, і воно заключається насамперед у визначенні об'єктів (і сфер) суспільного впливу і контролю. Але це нівелює розбіжність інтересів у тих сферах, які є фундаментом розвитку національних економік і розв'язання соціальних проблем суспільств.

Отже, якісна економічна освіта сьогодні це та, яка будується не на опануванні моделі ринкової економіки смітовського часу (ліберальної моделі), а включає зміст соціально спрямованої регульованої економіки. Саме кадри з цими знаннями будуть готовими реалізувати сучасні економічні закономірності, а, отже, і забезпечити розв'язання завдань впровадження інноваційної моделі розвитку та ін.

На нашу думку, забезпеченню високої якості економічної освіти в університетах України заважає саме методологічний розлад у економічній теорії та ігнорування особливостей соціально-економічного розвитку економіки в трансформаційний період.

Нова економічна система в Україні – ринкова економіка – обґрунтовувалась не теорією, що формувалась на власних умовах життя, а теорією, сформованою на базі економічної дійсності інших країн, країн з традиційною ринковою економікою. За таких умов з самого початку перетворень ігнорувалися власні особливості, в тому числі й ті, що виникли під впливом попереднього ладу. Сформувався *ринковий романтизм*, який, по суті, перекрив дихання дійсній науці. У зв'язку з цим не отримали належного

теоретичного обґрунтування цілі ланки економічного життя в перехідній економіці України: стратегічна програма соціально-економічних перетворень; стратегія формування нової системи відносин власності; нова модель управління економікою; первісне нагромадження капіталу та його наслідки; проблема бідності; стратегія аграрних перетворень; місце України у світовому поділі праці; система протиріч та їх вплив на соціально-економічний розвиток та ін.

Особливо негативно позначилося на економічній освіті ігнорування (чи тільки формальна констатація) феномену первісного нагромадження капіталу в процесі реформування української економіки. Це насильницький спосіб формування капіталістичних відносин, концентрації та централізації капіталу. Його основними формами в Україні стали: пограбування держави шляхом роздержавлення та приватизації; масове скуповування (за безцінь) сертифікатів та акцій у населення з метою оволодіння підприємствами, банками; перерозподіл багатства за допомогою інфляції; знецінення заощаджень населення; самовільне захоплення земель та інше. Саме первісне нагромадження стало найвищою перепорою на шляху дії економічних законів, фактором розвитку тіньової економіки та формування класу олігархів, а з іншого боку, знедолення широких народних мас.

Висновок. Абсолютизація ролі ринку в економіці – одна з методологічних похибок економічної теорії стосовно обґрунтування соціально-економічного розвитку України в післясоціалістичний період. Це позначилося на якості освіти як у ВНЗ, так і у загальноосвітній школі. Україна стала формувати кадри для ринкової економіки, але такі, які недостатньо озброєні знаннями про роль держави у цій економіці, форми і методи державного регулювання макро- і мікропроцесів, взаємодії державного і ринкового секторів. В країні сформувалася *філософія ринкового абсолютизму*, згідно якої всяка корекція держави соціально-економічних процесів сприймається як антиринкове явище, а, отже, і антидержавне. Під цією філософією часто приховується економічний егоїзм, пошук різноманітних заходів його захисту і приниження суспільних, загальнонародних інтересів, якими живе переважна більшість суспільства.

Підвищення якості економічної освіти в університетах України потребує глибокого аналізу двадцятирічного періоду реформ і на основі цього зміни теоретичної парадигми соціально-економічного розвитку країни.

Використана література:

1. Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць / за заг. ред. проф. Ю. І. Єханурова, А. В. Шегди. – К.: Вид.-поліграфічний центр “Київський університет”, 2011. – Вип. 24. – 388 с.
2. Настав час проявити характер, довести і собі, і світові, що Україна – це країна-лідер. Послання Президента України Віктора Януковича до Верховної Ради // Урядовий кур’єр. – 2011. – 8 квітня.
3. Радченко В. В. Зміст та особливості управління якістю освіти в педагогічних навчальних закладах сучасної України // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Вип. 11. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 357 с.
4. Бухарин Н. Политическая экономия рантье. Теория ценности и прибыли австрийской школы. Репринтное воспроизведение издания 1925 года. “Орбита”, Московский филиал, 1988.

Радченко В. В. Методологическая составная в обеспечении высшего качества экономического образования в университетах.

В статье рассматривается проблема качества экономического образования в университетах Украины в органической связи с развитием экономической теории. Повышение качества экономического образования в условиях современной Украины предполагает преодоление господства идей либеральной доктрины как в экономической теории, так и в самом образовании, обоснования модели социально-экономического развития, в которой соответствующим образом будет представлена регулирующая роль государства.

Ключевые слова: качество экономического образования, критерии качества экономического образования, методологическая составляющая качества экономического образования, экономическая наука.

Radchenko V. V. Methodological component in providing high-quality economic education in universities.

Analyze the quality-problem of economic education in the universities of Ukraine in connection with development of economic theory. Improvement quality of economic education in the modern Ukraine, supposes domination of liberal doctrine ideas overcoming, both in an economic theory and in education, socio-economic model validation development, in which the regulative role of the state will be presented properly.

Keywords: quality of economic education, criteria of quality of economic education; methodological component of quality economic education, economic science.

Регейло І. Ю.

Національна академія педагогічних наук України

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ У 50-60-Х РР. ХХ СТ.

У статті висвітлено проблеми підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації у 50-60 рр. минулого століття в УРСР. Обґрунтовано основні тенденції розвитку системи підготовки аспірантів та докторантів. Здійснено кількісно-якісний аналіз осіб з науковими ступенями у ВНЗ та наукових установах.

Ключові слова: тенденції, наукові і науково-педагогічні кадри вищої кваліфікації, аспірантура, науковий ступінь, вчене звання.

Розвиток освіти в Україні завжди супроводжувався змінами, перетвореннями і нововведеннями, що на певному історичному етапі ідеологічних і соціально-економічних реалій та пріоритетів впливало на якість освіти в цілому. Об'єктивне вивчення історико-педагогічного досвіду формування системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації є теоретичною основою, методологічним орієнтиром для вироблення та ефективного здійснення науково обґрунтованої стратегії вищої освіти, приведення архітектури наукових ступенів в Україні у відповідність до європейських стандартів. У цьому контексті заслуговують на увагу основні тенденції розвитку системи підготовки фахівців вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру в період "бурхливих змін" 50-60 х рр. ХХ століття в Україні та СРСР.

Публікації зазначеного періоду і сучасні розвідки дозволили окреслити коло актуальних проблем і розпочати нагромадження емпіричного матеріалу для його подальшого осмислення. Однією з перших праць українських радянських істориків, автори якої торкнулися проблем підготовки кадрів інтелігенції була монографія Ю. Курносова та А. Бондар [13]. Результати дослідження теорії та історії підготовки наукових кадрів через аспірантуру та присудження наукових ступенів у нормативних правових актах СРСР представлено в монографії Г. Федькіна [32]. До теоретико-методологічних праць цього періоду слід віднести наукові розвідки К. Галкіна [6], в яких на концептуальному рівні досліджено підготовку наукових кадрів в умовах розвитку будівництва комуністичного суспільства; особливості розвитку аспірантури і науково-педагогічної підготовки аспірантів у післявоєнні роки (1945-1956 рр.); нові форми підвищення кваліфікації та впровадження атестації наукових кадрів у СРСР [5]. Організація наукової діяльності висвітлювалася в сучасних роботах, авторами яких є